

Qutb, Hamas och "sionismen"

AV ELI GÖNDÖR

Genom historien har muslimer och kristna ofta nedvärderat sina missionsobjekt för att upprätthålla bilden av sin egen förträfflighet. Inom islam har det varit något mer komplicerat än inom kristendomen. Judar har inom islam definierats som *ahl al-kitab*, "bokens folk", vilket givit dem rätt till status som *dhimmis*, "skyddsfolk". Detta kunde innebära att judars rättigheter fick begränsat skydd i utbyte mot en speciell skatt och ett erkännande av islams och muslimers överhöghet. Vanligtvis var judar i muslimskt dominerade samhällen tillåtna att ganska självständigt hantera sitt dagliga liv men de tvingades anpassa sitt offentliga uppträdande till den muslimska omgivningen och sågs som andra klassens medborgare. I vissa fall kunde detta innebära regler av rent förödmjukande karaktär såsom att klä sig i kläder med speciell färg.

Muslimer har genom fälttåg, kalifat, statsbildningar och inre stridigheter försökt etablera olika former av religiös makt. Muslimska Brödrskapet är ett sådant försök. Organisationen bildades 1928 av Hassan al-Banna (1906-1949) som uttryck för ett folkligt motstånd mot sekulära arabiska regimers förtryck och samarbete med kolonialmakterna. I maj 1933 höll Brödrskapet sin första allmänna konferens där man i huvudsak diskuterade hur kristen mission i Egypten skulle bekämpas. Brödrskapets femte konferens 1938 definierade principerna för organisationens syn på islam i relation till samhället. Principen blev att islam är ett allomfattande system i sig själv och ska vara det enda regerande systemet i livets alla delar. Systemet ska formuleras utifrån Koranen och *sunna* (helig kutym) samt vara tillämpligt på alla platser i alla tider.

Sayyid Qutb

Brödrskapets kamp mot judisk närvaro i det brittiska mandatet Palestina började redan på 1930-talet och blev snart en central punkt i organisationens verksamhet. Sayyid Qutb (1906-1966) blev medlem i Muslimska Brödrskapet 1952. Han blev organisationens viktigaste ideolog och var drivkraften bakom

rörelsens radikalisering. Den enligt Qutb största utmaningen var *jahili* som han ansåg måste bekämpas både i teori och praktik. Termen *jahili* används för att beskriva den förislamiska eran och motsatsen till islam. De som befinner sig i *jahili* är ovetande om Gud och oupplysta. Islams uppgift är att väcka individen till insikt så han blir gudfruktig.

Qutb menade att islams ambition är att undanröja alla förtryckande politiska system som begränsar människans möjligheter att göra ett fritt val. Inget politiskt system eller liknande ska hindra någon från att predika islam. Skulle något sådant förekomma ska det bekämpas antingen tills det går under eller underkastar sig islam. Dessutom ska alla system verka underställda Guds auktoritet. Först då, menade Qutb, att människan är fri under ett enande universellt system.

Vilka är då dessa *jahili*-samhällen som ska bekämpas för att ge individen möjligheten till göra det rätta valet? *Jahili*-samhällen är alla samhällen som inte är muslimska och mer specifikt alla samhällen som inte underkastar sig den rätta tron, dess idéer, gudstjänster, ritualer och rättsliga föreskrifter. Enligt Qutb är helt enkelt alla existerande samhällen i världen *jahili*: "Filosofi, tolkningen av historia, psykologi (med undantag för observationer och experimentella resultat som inte är en del av någons åsikt) etik, teologi, samtida religion, sociologi (undantaget statistik och observation) - alla dessa vetenskaper innehar en riktning som i det förflutna eller i samtiden har influerats av traditioner och tro från *jahili*". Qutbs egen tolkning av islam blir slutligen det enda giltiga alternativet.

Den "sionistiska" konspirationen

Judar anklagades av Qutb för att med hjälp av *jahili*-influerad kultur manipulera världen. Syftet med denna världsomfattande manipulation, påstod Qutb är att utnyttja världens alla mänskliga resurser till att stärka de "stora utsugande judiska finansiella institutionerna".

Qutb presenterade vilda fantasier kring sionistiska världskonspirationer och propa-

gerade ett öppet judehat. Begreppen sionister och judar rörs regelmässigt ihop i Qutbs texter: ”Låt oss inte glömma den roll som den världsomfattande sionismen har i sin sammansvärjning mot islam...Det är den roll judar alltid har spelat...”

Muslimska Brödraskapets tidiga engagemang för att förhindra judisk närvaro i Palestina kläddes i ordrika formuleringar av Qutb, som dessutom genom att peka på påstådda sionistiska världskonspirationer kunde förklara varför judar i Palestina var ett hot mot islam.

Inflytandet på Hamas

Sayyid Qutb hängdes den 29 augusti 1966 i Egypten efter att ha tillbringat det mesta av sitt liv i fängelse. Hans tankar och idéer kom att leva kvar och återfinns i den programförklaring som 1988 publicerades av Hamas, *Harakat al-Muqawama al-Islamiya*, ”Islamska motståndsrörelsen”.

Kopplingen mellan sionister och korsfarare är ett lika vanligt tema hos Hamas som hos Qutb. I båda fallen är korsfararnas förlust och dess fördrivning ett exempel på att inget är omöjligt. Målmedvetenhet och tålmod vad som krävs för att även Israel slutligen ska förgöras.

Hamas programförklaring fullbordades 18 augusti 1988 och består av fem kapitel indelade i trettiofem artiklar. I inledningen citeras Hasan al-Banna som menade att staten Israel kommer att finnas tills islam eliminerar den precis som man tidigare eliminerat alla andra ”främmande” makter. Inledningen avslutas med en uppmaning att samlas kring kampen mot judarna. I artikel fem definieras gränserna för den muslimska motståndskampen. Historiskt går det tillbaka till islams begynnelse. Geografiskt ska kampen föras överallt där det finns muslimer som anammat den rätta läran.

Artikel sju förklarar att den muslimska motståndsrörelsen engagerat sig i *jihad* mot sionismen sedan 1936 och att man dessutom varit aktiv både 1948 och 1967. Denna artikel avslutas med ett citat ur *Hadith* al-Bukhari och Muslim enligt vilket Muhammed ska ha sagt att den dagen kommer då muslimer kommer att döda judar tills de gömmer sig bakom ett träd eller en sten vilken kommer att kalla på muslimer och Guds tjänare och säga ”det gömmer sig en jude bakom mig kom och döda

honom”. Återigen är bandet till Brödraskapet uppenbart. Dessutom förekommer här även ett tydligt och konkret judehat. Uppmaning till *jihad* genom att åberopa tidigare historiska händelser och framförallt uppropet till kamp på ett individuellt plan är något som går att återfinna i Qutbs texter. Det är inte heller inte svårt att finna kopplingar mellan Qutbs förhållningssätt till *jahili* och Hamas syn på islams uppgift i förhållande till ondskan.

Artikel elva definierar Palestina som muslimsk *waqf*, ”stiftelse”, tillhörande alla muslimer till den yttersta tiden. Ingen kan därmed hävda sin egen rätt över marken. Varken araber, arabiska stater, kungar eller andra ledare, organisationer eller palestinier. De som lever inom territoriets gränser kan däremot gynnas av dess tillgångar. Ägandet är dock muslimskt för all framtid. Alla försök till att ändra på denna status ses som ett direkt brott mot *sharia*. Artikel tolv hävdar att nationalism är en religiös ideologi. Och centralt för denna ideologi är *jihad* i de fall fienden lever på muslimskt territorium. Då blir det varje muslims skyldighet att strida, något som gäller män såväl som kvinnor.

Artikel tretton förkastar alla så kallade fredsinitiativ och internationella konferenser eftersom kompromiss om muslimsk mark är som att ge upp en del av religionen. Därför finns det ingen annan lösning än *jihad*.

”Sionismen” bakom allt ont

Artikel tjugotvå understryker att ”sionisterna” måste bekämpas då de ligger bakom allt ont. De är organiserade bland annat inom Rotary, Lions och Frimurarna. Genom sina rikedomar lägger de andra länder under sig och suger ut deras tillgångar. Alla krig och alla revolutioner har de legat bakom och gör det fortfarande – alltid med målsättningen att sedan kunna profitera på dem. De har etablerat både Nationernas Förbund, FN och Säkerhetsrådet för att genom dessa organisationer styra världen.

I artikel tjuugoåttå anklagas dessutom sionismen för att stå bakom all narkotika- och alkoholhandel i världen. Precis som hos Qutb upprepas således teorin om den sionistiska konspirationen.

Artikel trettiofem sätter kampen mot ”sionismen” i ett historiskt perspektiv: precis som det gick att bekämpa korsfararna och andra kommer även denna onda makt att

slutligen besegras. Även i synen på "sionismen" som ett tillfälligt fenomen är Hamas och Qutb överens.

Extremism och judefientlighet

Demokrati och maktförvaltning är i hög grad oprövat för Muslimska Brödraskapet. I varje land där organisationen fått politisk legitimitet har den formats på olika sätt. Hamas är den första gren av det Muslimska Brödraskapet som till sin stora överraskning tvingas omsätta ideologin i praktiken, och detta inför hela den muslimska världens granskning. Inom islam har för närvarande de traditionella strukturerna och hierarkierna i stort sett brutit samman. I denna osäkra situation kämpar både radikala, militanta extremister och moderata krafter om tolkningsföreträde över de religiösa texterna.

Qutbs texter räcker inte som underlag för en prognos över hur det Muslimska Brödraskapet kan förändras i framtiden. Det också orimligt att använda Qutbs tolkning av islam som utgångspunkt för en generalisering av hur muslimer i allmänhet tolkar sin religion. Det är dock ingen tvekan om att bland rader av missförhållanden och konflikter i den muslimska världen har Qutbs tankegodts varit en starkt bidragande faktor till politisk extremism, terror och judefientlighet.

Eli Göndör

Fil kand i islamologi vid Lunds universitet samt i Mellanösternstudier vid Stockholms universitet. Artikeln bygger på hans uppsats "Hamas, Sayyid Qutb och Israels rätt att existera?", som presenterades vid Teologiska institutionen vid Lunds Universitet, 2007.